

OLIV TA'LIM TIZIMIDAGI XOTIN-QIZLARNING FAOLLIGI

Mamadieva Nilufar Xalilovna

Toshkent davlat texnika universiteti

Falsafa va milliy g'oya kafedrası katta o'qituvchisi

Anotatsiya: O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimidagi xotin-qizlarning faolligi so'nggi o'n yillikda sezilarli yutuqlarga erishdi, ayniqsa, gumanitar, ijtimoiy fanlar va tibbiyot kabi yo'nalishlarda xotin-qizlarning o'qishga kirishi ortdi. Biroq, gender tafovutlari, ayniqsa STEM sohalarida va akademik etakchilik rollarida saqlanib qolmoqda. Ushbu maqola ayollarning oliy ta'limga jalb etilishining hozirgi holatini, ular duch kelayotgan yutuqlar va muammolarni o'rganadi. Tahlil statistik ma'lumotlarni, ijtimoiy-madaniy va iqtisodiy to'siqlarni hamda ta'lim sohasida gender tengligini ta'minlovchi hukumat siyosatining ta'sirini o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, u akademiyada ayollarning kelajak avlodlari uchun yo'l ochib bergan muvaffaqiyat hikoyalari va namunalarini ta'kidlaydi. Maqola xotin-qizlarning oliy ta'limdagi ishtirokini kuchaytirish bo'yicha tavsiyalar bilan yakunlanadi, siyosatni davom ettirish, stipendiya imkoniyatlarini kengaytirish va madaniy stereotiplarni yo'q qilish zarurligini ta'kidlaydi. Ushbu sa'y-harakatlar orqali O'zbekiston ayollarning imkoniyatlarini kengaytirishga yordam beradigan va mamlakatning umumiy rivojlanishiga hissa qo'shadigan yanada inklyuziv va adolatli akademik muhitni yaratishi mumkin.

Kalit so'zlar: oliy ta'lim muassasalaridagi ayollar, gender tengligi, genderga nisbatan sezgir siyosat, akademiyada ayollar yetakchiligi, stem ta'limi, ayollarning imkoniyatlarini kengaytirish, O'zbekistonda ta'lim islohoti, ijtimoiy-madaniy to'siqlar, gender nomutanosibliigi, ayollarning ta'limdagi ishtiroki, ayollar uchun stipendiyalar, qishloq va shahar ta'limi, ta'limdagi namunalar, oliy ta'lim olish imkoniyati, gender tengligi tashabbuslari, akademik muvaffaqiyat hikoyalari, stem sohalarida ayollar, ayollar uchun etakchilik treningi, ayollar uchun ta'lim imkoniyatlari, inklyuziv akademik muhit

ACTIVITY OF WOMEN IN HIGHER EDUCATION SYSTEM

Mamadieva Nilufar Khalilovna

Tashkent State Technical University

Senior teacher of the Department of Philosophy and National Thought

Abstract: The activity of women in the higher education system of the Republic of Uzbekistan has made significant progress in the last decade, especially the enrollment of women in fields such as humanities, social sciences and medicine has increased. However, gender gaps persist, particularly in STEM fields and in academic leadership roles. This article examines the current state of women's involvement in higher education, examining the achievements and challenges they face. The analysis includes statistical data, socio-cultural and economic barriers, and the impact of government policies on gender equality in education. In addition, it highlights the success stories and role models that have paved the way for future generations of women in academia. The article concludes with recommendations for increasing women's participation in higher education, emphasizing the need for continued policy, expanded scholarship opportunities, and the elimination of cultural stereotypes. Through these efforts, Uzbekistan can create a more inclusive and equitable academic environment that will help empower women and contribute to the country's overall development.

Key words: women in higher education institutions, gender equality, gender-sensitive policy, women's leadership in academia, stem education, women's empowerment, education reform in Uzbekistan, socio-cultural barriers, gender imbalance , women's participation in education, scholarships for women, rural and urban education, role models in education, access to higher education, gender equality initiatives, academic success stories, in stem fields women, leadership training for women, educational opportunities for women, inclusive academic environment

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЖЕНЩИН В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Мамадиева Нилуфар Халиловна

Ташкентский государственный технический университет

Старший преподаватель кафедры философии и национальной мысли

Аннотация: За последнее десятилетие активность женщин в системе высшего образования Республики Узбекистан достигла значительного прогресса, особенно увеличился набор женщин в такие области, как гуманитарные, социальные науки и медицина. Однако гендерный разрыв сохраняется, особенно в областях STEM и на руководящих должностях в академических кругах. В данной статье рассматривается современное состояние участия женщин в высшем образовании, изучаются достижения и проблемы, с которыми они сталкиваются. Анализ включает статистические данные, социокультурные и экономические барьеры, а также влияние государственной политики на гендерное равенство в образовании. Кроме того, в нем освещаются истории успеха и примеры для подражания, которые проложили путь будущим поколениям женщин в академических кругах. Статья завершается рекомендациями по увеличению участия женщин в высшем образовании, подчеркивая необходимость продолжения политики, расширения возможностей получения стипендий и устранения культурных стереотипов. Благодаря этим усилиям Узбекистан может создать более инклюзивную и равноправную академическую среду, которая поможет расширить возможности женщин и внести вклад в общее развитие страны.

Ключевые слова: женщины в высших учебных заведениях, гендерное равенство, гендерно-чувствительная политика, женское лидерство в академических кругах, базовое образование, расширение прав и возможностей женщин, реформа образования в Узбекистане, социокультурные барьеры, гендерный дисбаланс, участие женщин в

образовании, стипендии для женщин, сельское и городское образование, образцы для подражания в образовании, доступ к высшему образованию, инициативы по гендерному равенству, истории академического успеха, в профильных областях женщины, обучение лидерству для женщин, образовательные возможности для женщин, инклюзивная академическая среда

Kirish

Ayollarning oliy ta'limdagi o'rni mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi va gender tengligiga intilishining muhim ko'rsatkichidir. Islohotlar jadal olib borilayotgan O'zbekiston Respublikasida xotin-qizlarning oliy ta'lim tizimidagi ishtiroki ham milliy siyosatning, ham jamiyatdagi o'zgarishlarning markaziy nuqtasiga aylandi. Xotin-qizlarning imkoniyatlarini kengaytirish va barqaror rivojlanishni rag'batlantirishda ta'limning muhim ahamiyatini e'tirof etgan holda, O'zbekiston xotin-qizlarning oliy ta'lim olish imkoniyatlarini oshirishda muhim yutuqlarga erishdi.

Tarixiy jihatdan an'anaviy gender rollari va ijtimoiy-madaniy me'yorlar ayollarning o'rta ta'limdan tashqari ta'limdagi ishtiroki uchun to'siqlarni keltirib chiqardi. Biroq so'nggi yillarda bu muammolarga bir qator keng qamrovli siyosat islohotlari, jumladan, Birlashgan Millatlar Tashkilotining Barqaror Taraqqiyot Maqsadlari (BRM) kabi global majburiyatlarga mos keladigan O'zbekistonda gender tengligi bo'yicha strategiya (2020–2030) amalga oshirildi. Ushbu tashabbuslar ayollarning talabalar, o'qituvchilar va rahbarlar sifatida akademiya vakilligini oshirish, shu bilan birga kirish, resurslarni taqsimlash va qaror qabul qilish imkoniyatlaridagi doimiy tengsizliklarni bartaraf etishga qaratilgan.

O'lchanadigan yutuqlarga qaramay, ayollar ma'lum sohalarda, xususan, fan, texnologiya, muhandislik va matematika (STEM) va oliy ta'lim muassasalarida etakchilik rollarida kam vakillik darajasida qolmoqda. Ijtimoiy munosabatlar,

iqtisodiy to'siqlar va institutsional qarama-qarshiliklar ayollarning ta'lim tajribasini shakllantirishda davom etmoqda va bu muammolarni bartaraf etish uchun ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi.

Ushbu maqola O'zbekiston oliy ta'lim tizimidagi ayollar faolligini ularning ishtiroki ko'rsatkichlari, ta'lim yo'nalishlari hamda akademik va ma'muriy rahbarlikdagi rollarini tahlil qilish orqali o'rganadi. Shuningdek, u gender tengligini ta'minlashga qaratilgan siyosat va tashabbuslarni ko'rib chiqadi, shu bilan birga yanada inklyuziv va adolatli akademik landshaftni ta'minlash uchun qo'shimcha e'tibor talab qiladigan sohalarni ta'kidlaydi. Ushbu dinamikani tushunish oliy ta'lim muassasalarida xotin-qizlarning salohiyatini maksimal darajada oshirish bo'yicha strategiyalarni ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega, bu esa o'z navbatida O'zbekistonning yanada kengroq rivojlanish maqsadlariga xizmat qilishi mumkin.

37 milliondan ortiq aholiga ega O'zbekistonda muhim ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar amalga oshirilmoqda. Tarixiy jihatdan ayollarning oliy ta'lim olishlari an'anaviy gender rollari va ijtimoiy-madaniy to'siqlar bilan cheklangan. Biroq, mustaqillikdan keyingi davrda boshlangan islohotlar, ayniqsa, so'nggi o'n yillikda bu tendentsiyalarni qaytarishga harakat qildi.

O'zbekiston hukumati oliy ta'limda gender tengligini ta'minlashga qaratilgan turli siyosatlarni joriy qildi, jumladan:

- O'zbekistonda gender tengligi strategiyasi (2020-2030), uning maqsadi barcha sohalarda ayollar ishtirokini oshirish;
- STEM (Fan, Texnologiya, Muhandislik va Matematika) yo'nalishlarida o'qiyotgan ayollar uchun stipendiyalar va moddiy rag'batlantirish;
- oliy ta'lim muassasalariga inklyuziv amaliyotni joriy etish bo'yicha vakolatlar.

O'zbekistonda xotin-qizlarning oliy ta'limdagi ishtiroki so'nggi o'n yil ichida sezilarli yaxshilanishni ko'rsatdi, bu hukumatning gender tengligi va ta'lim

islohotiga qaratilayotgan e'tiborini aks ettiradi. Statistika tendentsiyalar ayollarning talabalar, professor-o'qituvchilar va akademik sektorda etakchilar sifatida namoyon bo'lishi haqida tushuncha beradi, bu esa doimiy nomutanosibliklarni aniqlashda taraqqiyotni ta'kidlaydi. So'nggi ma'lumotlarga ko'ra:

- oliy o'quv yurtlarida tahsil olayotgan talabalarning qariyb 40 foizini ayollar tashkil etadi;
- professor-o'qituvchilarning 38 foizini ayol professor-o'qituvchilar tashkil etadi, dekanlar va rektorlar kabi yuqori lavozimlarda kamroq ulush;
- muhandislik va IT kabi an'anaviy ravishda erkaklar hukmron bo'lgan sohalarda ro'yxatdan o'tishning kamtarona o'sishi kuzatildi, bu jamiyat tushunchalarining o'zgarishini ko'rsatadi.

Statistik tahlil O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida xotin-qizlar faoliyatidagi yutuqlar bilan birga, muammolar ham ochib berilgan. Ro'yxatga olish ko'rsatkichlari yaxshilangan va siyosatlar ijobiy ta'sir ko'rsatgan bo'lsa-da, ayniqsa STEM sohasida va etakchilik rollarida sezilarli tafovut saqlanib qolmoqda. Ushbu kamchiliklarni bartaraf etish oliy ta'lim tizimini chinakam qamrab olish uchun maqsadli siyosatga, resurslarni taqsimlashga va madaniy o'zgarishlarga doimiy e'tibor qaratishni talab qiladi.

O'zbekiston oliy ta'lim tizimida xotin-qizlarning faolligini oshirish borasida erishilgan yutuqlarga qaramay, qator muammolar saqlanib qolmoqda. Ijtimoiy-madaniy, iqtisodiy va institutsional omillar bilan bog'liq bo'lgan bu to'siqlar akademiyada gender tengligini to'liq amalga oshirishga to'siq qiladi. Taraqqiyotga qaramay, bir qator muammolar mavjud:

- Madaniy to'siqlar: chuqur ildiz otgan an'anaviy me'yorlar ko'pincha ayollar uchun oliy ma'lumotdan ko'ra nikoh va maishiy mas'uliyatni birinchi o'ringa qo'yadi.
- Iqtisodiy omillar: ko'pgina oilalar moliyaviy qiyinchiliklarga duch keladi, bu esa qizlarning ta'lim olish imkoniyatlarini cheklaydi.

- Etakchilikda kam vakillik: akademiyada qaror qabul qilishda ayollar kam vakilligicha qolmoqda.

Bu muammolar xotin-qizlarning oliy ta'limda ishtirok etishidagi tarkibiy, madaniy va iqtisodiy to'siqlarni bartaraf etish bo'yicha barqaror harakatlar zarurligini ta'kidlaydi. Ta'lim siyosati, jamiyatni o'zgartirish va institutsional qo'llab-quvvatlashni o'z ichiga olgan kompleks strategiyalar ayollarning rivojlanishi va O'zbekiston taraqqiyotiga hissa qo'shishi mumkin bo'lgan inklyuziv akademik muhitni yaratish uchun muhim ahamiyatga ega.

O'zbekiston oliy ta'lim tizimida xotin-qizlarning faolligi tobora ortib borayotganiga o'rnak bo'layotgan, kelajak avlodlarga ilhom baxsh etayotgan ilg'or xotin-qizlar erishayotgan yutuqlar yanada mustahkamlanmoqda.

O'zbekiston oliy ta'lim tizimida xotin-qizlarning ishtiroki va muvaffaqiyatini yanada oshirish uchun maqsadli chora-tadbirlar ko'rish zarur. Ushbu tavsiyalar ijtimoiy-madaniy, iqtisodiy va institutsional to'siqlarni bartaraf etishga qaratilgan bo'lib, shu bilan birga yanada inklyuziv va adolatli akademik muhitni ta'minlaydi:

- akademik ayollar uchun murabbiylik dasturlari va malaka oshirish imkoniyatlarini kengaytirish;
- talaba qizlarga mo'ljallangan grantlar va kreditlar kabi moliyaviy yordam tizimini mustahkamlash;
- stereotiplarga qarshi kurashish va ta'limda gender tengligini targ'ib qilish uchun jamoatchilikni xabardor qilish kampaniyalarini rag'batlantirish;
- ilg'or tajriba almashish uchun oliy ta'lim muassasalari va xalqaro tashkilotlar o'rtasidagi hamkorlikni rag'batlantirish.

Xulosa

O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimida xotin-qizlar faolligining ortib borayotgani gender tengligiga erishish yo'lida ham salmoqli yutuqlar, ham davom

etayotgan vazifalarni aks ettiradi. O'tgan o'n yil ichida turli islohot va tashabbuslar ayollarning akademiyadagi kirish, vakillik va imkoniyatlarni yaxshilashga yordam berdi. Hukumatning O'zbekistonda gender tengligi bo'yicha strategiyasi (2020–2030) kabi siyosat orqali namoyon bo'lgan majburiyat ayollarning talabalar, o'qituvchilar va yetakchilar sifatida ishtirokini kengaytirish uchun asos yaratdi.

Ushbu yutuqlarga qaramay, muhim sohalarda gender tafovutlari saqlanib qolmoqda. Ayollar STEM sohalarida va rahbarlik lavozimlarida yetarlicha vakil emasligicha qolmoqda, ijtimoiy-madaniy me'yorlar va iqtisodiy to'siqlar ularning ta'lim va kasbiy imkoniyatlarini cheklashda davom etmoqda. Mintaqaviy nomutanosiblik, ayniqsa, qishloq va kam ta'minlangan hududlardagi ayollar uchun bu muammolarni yanada kuchaytiradi.

Bu muammolarni hal etish va oliy ta'lim muassasalarida xotin-qizlarning salohiyatidan to'liq foydalanish uchun ko'p qirrali yondashuv zarur. Bunga stipendiyalar va infratuzilmani rivojlantirish orqali kirish imkoniyatlarini kengaytirish, ayollar uchun STEM ta'limini targ'ib qilish hamda murabbiylik dasturlari va oilaga do'st siyosatlar kabi institutsional qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini rivojlantirish kiradi. Ijtimoiy stereotiplarga qarshi kurashish va ayollar ta'limining ahamiyati haqida xabardorlikni oshirishga qaratilgan sa'y-harakatlar ham bir xil darajada muhimdir.

Pirovardida, xotin-qizlarning oliy ta'limdagi faol ishtiroki nafaqat adolat masalasi, balki O'zbekistonning keng ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining harakatlantiruvchi omilidir. Ta'lim orqali ayollarning imkoniyatlarini kengaytirish va inklyuziv akademik muhitni yaratish orqali mamlakat innovatsiyalar, taraqqiyot va global raqobatbardoshlik uchun yangi imkoniyatlarni ochishi mumkin. Genderga nisbatan sezgir siyosatga sodiqlik va manfaatdor tomonlar o'rtasidagi barqaror hamkorlik ayollarning O'zbekistonda oliy ta'lim va jamiyat kelajagini shakllantirishda markaziy rol o'ynashini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Gender Tenglik Strategiyasi (2020–2030). O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Toshkent, 2020 yil.
2. O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va inovatsiyalar vazirligi. “Oliy ta’limda gender tenglikni ta’minlash bo‘yicha yillik hisobot”. Toshkent, 2024 yil.
3. Karimova, Z. M. “O‘zbekistonda xotin-qizlarning ta’limdagi roli va imkoniyatlari”. Toshkent: Fan va taraqqiyot, 2023.
4. Toshmatova, G. R. “O‘zbekistonda STEM yo‘nalishida xotin-qizlarning ishtiroki: muammolar va yechimlar”. Oliy ta’lim sohasida jurnali, №4, 2022 y.
5. Birlashgan Millatlar Tashkiloti Taraqqiyot Dasturi (UNDP). “Markaziy Osiyoda gender tenglik va xotin-qizlarning imkoniyatlarini kengaytirish”. Toshkent, 2023.
6. Abdurahmonova, D. K. “Hududiy gender tenglik va oliy ta’lim tizimidagi ayollarning ishtiroki”. O‘zbekiston Ijtimoiy tadqiqotlar Jurnal, №6, 2023 y.
7. Jahon banki. “O‘zbekistonda xotin-qizlarning ta’lim va iqtisodiyotdagi o‘rni”. Toshkent, 2023 yil.
8. Qodirova, N. S. “O‘zbekistonda oliy ta’lim boshqaruvida xotin-qizlar rahbarlik ishlarida”. Toshkent: Universitet nashriyoti, 2022.
9. Statistika qo‘mitasi ma’lumotlari. “Oliy ta’lim tizimidagi gender tahlillari: raqamlar va faktlar”. Toshkent, 2024 yil.
10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning ma’ruzasi. “Ayollarni qo‘llab-quvvatlash va gender tenglikni ta’minlash davlat siyosatining mustahkam yo‘nalishidir”. Toshkent, 2021 yil.
11. Xoliqova, L. T. “O‘zbekistonda oliy ta’lim tizimida gender muammolarni hal etish yo‘llari”. Pedagogika va psixologiya jurnali, №2, 2023.

12. YUNESKO. “Markaziy Osiyo davlatlarida gender tenglik va oliy ta’lim”. Toshkent, 2022 yil.
13. Yuldasheva, M. K. “Oliy ta’limda ta’limning rolini belgilash-xotin-qizlarning tajribalari va O‘zbekiston”. Toshkent, 2023 yil.
14. O‘zbekiston Respublikasida xotin-qizlarni qo‘llab-quvvatlash jamg‘armasi. “Ta’lim va kasbiy korxonada ayollar ishtiroki”. Toshkent, 2024 yil.